

Matti Vuorikoski

Länsirajan tarinoita.

Petsanmäestä Kalkkuun. Kalkun ja
ympäristön historiaa

Matti Vuorikoski

**LÄNSIRAJAN TARINOITA
PETSANMÄESTÄ KALKKUUN**

Kalkun ja ympäristön historiaa

© 2017 Vuorikoski, Matti

Kustantaja: BoD - Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD - Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN 978-951-568-414-1

Kiviniemen torpan päärakennus 1890-luvulta. Rakennus purettiin 1960-luvun alkuvuosina. Kuva: Pentti Nikulan kuva-arkisto.

Kalkku muodostui alkuaan Myllyron länsipuolella sijaitsevalle alueelle kuuluen Pitkäniemen kylään. Alueella sijaitsi Pitkäniemen talon niittyjä ainakin 1600-luvun jälkipuoliskolta lähtien, mutta oli muutoin asumatonta lähes 1800-luvun puoliväliin saakka. Ensimmäinen torppa perustettiin vuonna 1831 ja toinen vasta pari vuosikymmentä myöhemmin vuonna 1851. Kolmas torppa, oikeammin mäkitupa, ilmaantui vasta vuonna 1870. Nämä kolme torppaa, Kiviniemi, Myllymäki ja Pikku-Kiviniemi muodostivat kulmakunnan, josta käytettiin nimitystä Töllikylä.

Sisällysluettelo

LUKIJALLE	17
TUTKIMUSAIHEESTA.....	18
<i>Kaupunginosahistoria tutkimuskohteena</i>	<i>20</i>
<i>Muistitieto historian lähteenä</i>	<i>21</i>
HENKILÖNIMISTÄ	23
KALKUN NIMESTÄ.....	25
ALUEEN VARHAISVAIHEET	29
<i>Jääkausien aika ja jäätikön häviäminen</i>	<i>29</i>
<i>Pyynikinharjulta Maatialan harjulle</i>	<i>31</i>
VÄESTÖN KEHITYS ESIHISTORIAALLISELLA AJALLA	32
<i>Esihistorialliset löydöt.....</i>	<i>35</i>
PITKÄNIEMEN KYLÄN ESIHISTORIAALLISET ASUIN- PAIKAT.....	38
<i>Ristamanpuisto.....</i>	<i>38</i>
<i>Pitkäniemi.....</i>	<i>39</i>
VARHAISEMPI KÄSITYS	40
KESKIAIKAISEN PIRKKALAN PITÄJÄNHALLINTO .	41
ASUTUS, MAANOMISTUS JA JAKOKUNNAT	42
<i>Asutuksen kehitys</i>	<i>44</i>
<i>Torpparilaitos</i>	<i>48</i>

PITKÄNIEMEN KYLÄ JA TALO	51
<i>Pitkäniemi I</i>	53
<i>Pitkäniemi II</i>	53
<i>Pitkäniemi III</i>	53
<i>Pitkäniemi IV</i>	54
<i>Pitkäniemen puustelli</i>	56
PITKÄNIEMEN KYLÄN TORPAT	58
<i>Maaveräjä</i>	58
<i>Kivimäki</i>	60
<i>Kiviniemi</i>	61
<i>Pikku-Kiviniemi</i>	61
<i>Myllymäki</i>	62
VILLILÄN KYLÄ JA TALO	63
<i>Ala-Villilä</i>	64
<i>Ylä-Villilä</i>	66
<i>Villilän torpat</i>	67
<i>Kankaansyrjä</i>	67
<i>Kankaanpää</i>	67
<i>Suonsyrjä</i>	68
<i>Radakisto</i>	68
<i>Lammi</i>	70

	9
<i>Pajamäki</i>	71
<i>Pakkala</i>	71
<i>Nurmelin</i>	72
RAHOLAN KYLÄ JA TALOT.....	72
<i>Ippinen</i>	74
<i>Hannula</i>	74
<i>Jurvala</i>	75
<i>Raholan talo</i>	75
KAARILAN KYLÄ.....	78
<i>Kaarila</i>	78
MUISTOJA KÄRÄJÄPAIKOISTA.....	80
<i>Käräjäpaikkoja</i>	80
<i>Käräjätörmä</i>	80
<i>Käräjämäki</i>	84
<i>Likokallio</i>	88
<i>Käärmeiden käräjät</i>	92
HIIDENHAUTA – TAPPARAMÄKI – KUNINGAS- HAUTA	93
<i>Tapparamäen aurinkosuuntaukset</i>	97
HARJU	100
<i>Harjun markkinat</i>	100
<i>Harjun kaupunkisuunnitelma</i>	103

<i>Harjun kirkko</i>	104
AHLMANNIN KOULU	107
KALKKU SODASSA	111
<i>Davidin kapina</i>	111
<i>Nuijasota</i>	113
<i>Isonvihan ja pikkuvihan aika</i>	116
<i>Suomen sota 1808–1809</i>	118
<i>Sisällissota Pitkäniemessä ja Villilässä</i>	119
PITKÄNIEMEN SAIRAALA	126
POIKKEUSAIKOJA PITKÄNIEMESSÄ	129
<i>Pitkäniemi sisällissodassa</i>	129
SOTAVUODET 1939–1945	135
<i>Jatkosota</i>	136
PITKÄNIEMEN KIRKKO JA HAUTAUSMAA	139
<i>Pitkäniemen hautakappelit</i>	145
<i>Hautausten lopettaminen ja kunnostus puistoksi</i>	146
<i>Hautausmaan kummitukset</i>	148
MYLLYPURO	149
MYLLYPURON LUONNONSUOJELUALUE	151
MYLLYT	152
KALKUN MYLLYT.....	154

	11
<i>Myllypirtti</i>	157
<i>Jalkamyllyn rakenne.....</i>	159
<i>Tilketehdas</i>	161
TIET JA LIIKENNE	163
RAUTATIEN RAKENTAMINEN.....	166
<i>Porin rata</i>	166
KALKUN KENTTÄLINNOITUS	169
<i>Kolme puolustuslinjaa</i>	171
<i>Kalkun linnoittaminen.....</i>	173
<i>Kalkun–Mustavuoren linnoitusrakenteet</i>	174
<i>Puolustusasemat.....</i>	176
MUUT LINNOITUSRAKENTEET.....	179
<i>Piikkilankaesteet.....</i>	179
<i>Konekivääriasemat.....</i>	180
<i>Tähystysasemat.....</i>	181
<i>Tykkien tuliasemat.....</i>	181
<i>Linnoituksen liikenneyhteydet.....</i>	182
<i>Yhdystiet.....</i>	182
<i>Puhelinverkko.....</i>	182
<i>Suojatilat ja suojahuoneet.....</i>	183
<i>Majoitus</i>	184

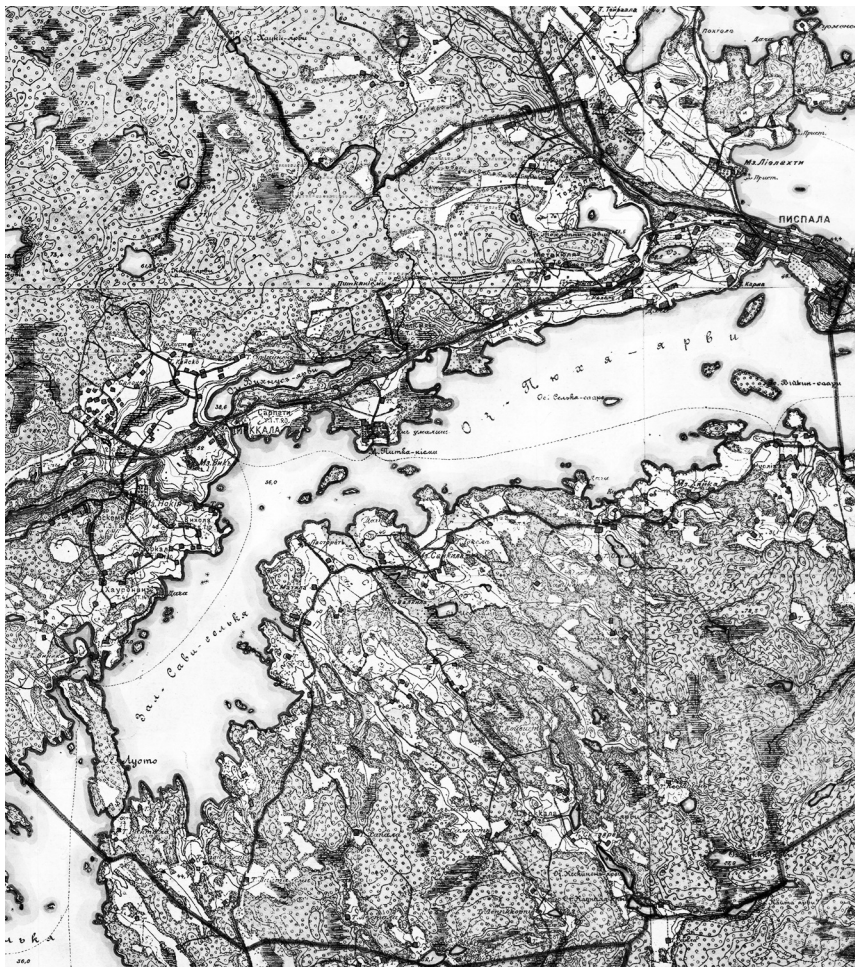
<i>Rakentaminen</i>	186
<i>Linnoituksen nykyisyys</i>	188
KALKUN HISTORIALLISTA PAIKANNIMISTÖÄ	189
<i>Teollisuusalue</i>	192
<i>Myllypuron varsi</i>	193
<i>Kalkun harjut</i>	193
PETSANMÄKI – KALKKU	196
<i>Aika ennen asemakaavaa</i>	196
<i>Varhaisempi rakennuskanta</i>	197
<i>Paavo Halme – Betanian vesi</i>	198
<i>Vuorimäki</i>	199
<i>Malmbergin talo</i>	200
LIITTÄMINEN TAMPEREESEEN	201
<i>Kalkun kaavoitus ja rakentaminen</i>	202
<i>Alueen tiestö ja vesihuolto</i>	208
<i>Kalkun nimeäminen</i>	210
<i>Rakennustyöt alkavat</i>	210
<i>Myllypuro</i>	211
<i>Mustavuoren alue</i>	212
<i>Kalkunvuori</i>	213
LÄNTISTEN LIITOSALUEIDEN LIIKENNE	213

<i>Ensimmäiset yritykset</i>	214
<i>Liikenne vakiintuu.....</i>	216
JULKINEN LIIKENNE.....	217
<i>Juna.....</i>	217
<i>Linja-auto.....</i>	217
KALKUN YRITYKSIÄ.....	218
<i>Puolustusvoimien Autovarikko.....</i>	219
<i>Sotavankileiri</i>	220
<i>Väärinkäytöksiä sodan jälkeen.....</i>	222
<i>Luolasto.....</i>	222
<i>Huutokaupat.....</i>	223
<i>Henkilöstön asunnot.....</i>	224
SAKO OY.....	224
<i>Punaisen Ristin logistiikkakeskus.....</i>	227
<i>Kaipion kassakaappitehdas</i>	227
KAUPAT JA MUUT PALVELUT.....	229
<i>Ratakiston kauppa ja huvila</i>	229
<i>Mäkelän kauppa.....</i>	229
<i>Peltosen kauppa</i>	230
<i>Selinin kauppa.....</i>	230
<i>Virtasen kauppa</i>	231

<i>Aromabaari</i>	232
<i>Kioski</i>	232
<i>Voima</i>	232
<i>Tammelan meijeriliike</i>	232
<i>Sinkkosen kauppa</i>	233
<i>Leppäsen puu</i>	233
<i>Posti</i>	234
<i>Koulut ja päiväkodit</i>	234
<i>Neuvola</i>	234
<i>Seurakunta</i>	235
KALKUN YHDISTYKSET	235
<i>Kalkun urheilijat</i>	236
<i>Kalkun omakotiyhdistys</i>	236
<i>Suomi-Neuvostoliitto seuran Kalkun osasto r.y.</i>	238
<i>Henkilöhakemisto</i>	240
LÄHTEET	243

Daniel Hall. Pirkkalan pitäjänkartta 1770. Kalkku oli vielä asumatonta aluetta. Siellä sijaitsi Pitkäniemen sotilasvirkatalon niittyjä ja mylly.

Pirkkala XXX XX 22-23. Ote senaatin kartastosta vuodelta 1909. Senaatin kartastoiksi kutsutaan Venäjän armeijan topografisten joukkojen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa mittakaavassa 1:21 000 laatimia Etelä-Suomen karttoja. Autonomian ajalla yksityiskohtaisia maastonkorkeuksia koskevia tietoja sisältäneiden karttojen laatiminen ja valmistus oli keskitetty Venäjän sotilasviranomaisille. Tällaiset topografiset kartat olivat sotilaallisen merkityksensä vuoksi salassa pidettäviä.

Kalkku on Tampereen kaupungin läntisin kaupunginosa. Kalkku, joka aiemmin tunnettiin nimellä Petsanmäki, sijoittuu Myllypuron maisemiin. Petsanmäkeä oli vain länsirannalla, mutta nykyisin Kalkku on laajentunut myös itään Myllypurosta Kalkun- ja Mustavuoren alueille.

Historiallisesti Kalkun alue on kuulunut Pirkkalan pitäjän Harjun jakokunnan Pitkäniemen kylään. Kylässä on ollut sekä Pitkäniemen että Villilän talon maita. Pysyvä asutus Kalkkuun tuli vasta ensimmäisen torpan myötä 1831. Ensimmäiset asukkaat paikalla olivat jo kivikaudella Suomenselän kulttuurin varhaisvaiheessa, 8. vuosituhannen lopulla tai seuraavan vuosituhannen alussa. Asuinpaikastaan nykyisen Nokian rajan tuntumassa he saattoivat tähyttää Pyhäjärven selälle ja tarkkailla vieressä virtaavaa mahtavaa Myllypuroa, joka vuosituhansien kuluessa on mahtavasta virrasta kuitistunut pikku puroksi.

Kalkkua ei voi ajatella vain Myllypuron varrella sijaitsevana alueena, vaan sen historiaan kuuluu olennaisesti myös lähiympäristö. Keskeisimpinä vanhat Pitkäniemen ja Villilän kylät, mutta ei pidä unohtaa myöskään Raholaa ja Kaarilaa, jotka ova lähinaapureita ja ovat osaltaan vaikuttaneet alueen kehitykseen vuosisatojen ajan. Siten Kalkun historia on myös sen lähinaapureiden historiaa.

BoDTM
BOOKS on DEMAND

www.bod.fi